

Arc
1423
3

Bibliothèque
de M. le comte Riant

ATC 1423.3

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
COUNT PAUL RIANT

MEMBER OF THE
INSTITUTE OF FRANCE
HISTORIAN OF THE
LATIN EAST

MDCCCC

LHD. 1920

GIFT OF J. RANDOLPH COOLIDGE
AND ARCHIBALD CARY COOLIDGE

o

Commentatio

de

numis Punicis Sextorum

olim

Canacæ et Concanæ

tributis

auctore

Jacob Christian
Jas. Chr. Lindberg.

E Miscellaneis Hauniensibus seorsum typis exscripta.

Hauniæ 1824.

Typis Directoris Jani Hostrup Schultzii,
Aulæ et Universitatis Typographi.

Arc 1423.3

Harvard College Library, Cambridge, Mass.

Roger Williams Collection

Gift of J. Russell Coolidge
and Archibald Cary Coolidge

Feb. 25, 1900.

Phoenicum Poenorūque fama longe lateque percrebuit, totum terrarū orbem implevit, literis vero parca manu tradebatur, totaque fere illorum populorū antiquitas densissimis premitur tenebris. Urbes commercio florentes, coloniae in omnibus fere Asiæ, Africæ, Europæque oris dissitæ, lingua philologis æque ac theologis gravissima, monumenta artis cuiusvis generis illius populi, qui olim victricia Alexandri magni arma diu tardavit, qui olim gravissimam Romæ, totius orbis futuræ reginæ, ruinam minabatur, prorsus fere perierunt. Numi quidam, marmora pauca, traditiones quædam in scriptis veterum auctorum dispersæ, Hebræorum, Græcorum et Romanorum, ætatem tulerunt, memoriamque tot, tantarumque civitatum elim florentissimarum ad nos perferrebat.

Numi vix mille, marmora fere quinquaginta, singula verba apud scriptores Græcos et Romanos lingua ignota, alphabetis ignetis scripta, maximi splendoris tristes sunt reliquæ.

Quantæ tenebræ! quantæ difficultates! nonne humanas excedunt vires? num quis sanus eas extricare audebit? Ausi sunt viri quidam,

(1*)

egregiis ingenii dotibus præditi; naufragium — quid mirum — sæpe fecerunt, sed tenebris sensim sensimque dispersis, spe lætissima, illa monumenta olim fore explicata, animos nostros impleverunt. — *Barthelemy, Swinton, Åkerblad, Tychsen, Bellermann, Kopp, Hamaker* aliique, nuper vero cl. *Münster* sunt illi viri celeberrimi, qui egregiam Phoenicio-Punicis monumentis operam navarunt. *Alphabeta* sunt collecta, monumenta explicata, numi ad patriam relati, eorumque inscriptiones sæpe lectæ; *geographia, historia, chronologia, et mythologia* scriptis doctissimis illustrata; enarrati sunt libri, qui hanc antiquitatis partem pertractant — multa vero adhuc restant. Nunquam inter illos doctos quisquam omnia monumenta colligenda et explicanda curavit; plerique unam alteramve inscriptionem sunt interpretati, *) qua re factum est, ut sæpius a vero aberrarint, hypotheses pro interpretationibus ediderint, minusque quam fas erat, proficerint. Quæ cum animo perpendimus, omnia Phoenicio-Punica monumenta denuo pertractare et in æs lignumque incisa unacum commentario perpetuo cum doctis hominibus communicare constituimus. Jam multum tempus in hocce opere absolvendo — in monumentis colligendis, dispo-

*) Excipe tamen cl. *Kopp*, qui multas inscriptiones et quosdam nummos explicavit. *Bilder und Schriften der Vorzeit Th. I. et II.*

nendis et legendis, in eisdem pro virili in æs et lignum propria manu incidendis — tale enim opus sumtibus bibliopolæ, lucri causa libros divulgantis, prodire non potest — consumsimus, sed intra annum, Deo optimo favente, prodibit; interim hocce lucubrationum nostrarum specimen, qualemque tandem sit, typis mandare cupimus. Occasionem dedit cl. Episcopus *Münterus*, qui non modo nos quotidie ad opus de omnibus Phoenicio-Punicis monumentis absolvendum cohortatur, sed etiam pro humanitate sua, doctrina, et in antiquis monumentis legendis et interpretandis solertia, nos de multis rebus edocet, adjuvatque. Illo igitur cl. viro exhortante, numos describendos et explicandos elegimus, qui olim *Canacæ*, urbi Hispaniæ ignobili ad Bætim fluvium sitæ, adscribabantur. Etenim, quum hos numos unacum cæteris Phoenicio-Punicis monumentis sub crisin vocaremus, totamque interpretationis fidem ab epigraphes **ηγη**, quam *Rhenferdus*, *Velazquez*, *Bayerus*, *Bellermannus*, omnibus consentientibus doctis, προπ legerant, et aut *Canacæ* aut *Concanæ* tribuerant, explicatione unice pendere videremus, illam vero interpretationem nostra sententia quum comprobare non possemus, e re literarum duximus, nostram cum doctis hominibus communicare horum numorum explicationem, eo usi argumentorum ordine, ut §. 1 numos omnes describeremus; §. 2

numorum epigraphen explicare studeremus; §. 3 de singulis literis, quæ more insolito in numis reperiuntur, dissereremus; §. 4 de similitudine, quæ inter Gaditanos et Sextanos numos intercedit; §. 5 et de tempore, quo numi Sextani cusi videntur, breviter loqueremur; idenque §. 6 conatus doctorum virorum nostros numos interpretandi breviter enarraremus.

§. 1.

Numorum descriptio.

Classis 1ma.

- 1) Caput Herculis juvenile, imberbe, ad d. exuvias leonis tectum; clava pone adstituta.

Duo pisces thynni ad d; infra lunula cum globulo; intermedia epigraphe Punica Tab. no. I. .... AE 2.

- 2) Caput idem; clava humero sinistro incumbit.

Duo pisces thynni ad s; supra stella, infra lunula cum globulo; epigraphe Punica intermedia Tab. no. 1 .... AE 2.

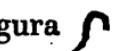
I. no. 1) *Per. Bayer.* Del Alfabeto y lengua de los Fenices y de sus colonias in Salustio en Espagnol. pag. 371 no. 1.

2) *Velazquez.* Ensayo sobre los alfabetos de las lenguas desconocidas Tab. XVIII. no. 5.

3) Caput idem ad d; clava pone adstituta.

Duo pisces thynni ad d; supra stella, infra lunula, intermedia epigraphe Punica. Tab. no. 2 . . . . . AE. 2.

4) Caput idem ad d; clava humero s. incumbit.

Duo pisces thynni ad d; infra figura forsan vestigia lunulæ; intermedia epigraphe Punica Tab. no. 3 . . . . . AE. 2.

5) Caput idem.

Duo pisces thynni ad d; supra litera cubans; infra lunula; epigraphe Punica intermedia Tab. no. 5 . . . . . AE. 2.

6) Caput idem.

Duo pisces ad s; supra stella, infra lunula cum globulo; intermedia epigraphe Punica Tab. no. 6 . . . . . AE. 2.

7) Caput idem.

Duo pisces thynni ad d; infra vestigia forsitan lunulæ; intermedia epigr. Punica Tab. no. 7 . . . . . AE. 2.

3) *Bayer.* Del alfabeto y lengua de los Fenices pag. 371. no. 2.

4) *Velazquez.* Ensayo sobre los alphabetos etc. Tab. XVIII, 1.

5) *Velazquez.* l. l. Tab. XVIII. 3.

6) *Florez.* Medallas de las colonias, municipios y pueblos antiguos de España. Tab. XXVII. 6.

7) *Florez* l. l. Tab. XXVII. 5.

8) Caput idem.

Duo pisces thynni ad s; supra stella; infra lunula cum globulo; intermedia epigraphe Punica Tab. no. 9 . . . . . AE. 2.

9) Caput idem.

Duo pisces thynni ad s; infra lunula cum globulo; intermedia epigraphe Punica Tab. no. 12 . . . . . AE. 2.

10) Caput idem ad s.

Stella, lunula et epigraphe Punica Tab. no. 15 . . . . . AE. 2.

11) Caput idem.

Stella, lunula et epigraphe Punica Tab. no. 17 . . . . . AE. 2.

12) Caput idem.

Stella, lunula, litera C incusa, et epigraphe Punica Tab. no. 14 . . . . . AE. 2.

Classis II^{da}.

1) Caput Herculis juvenile, imberbe, exuviiis leonis indutum ad d; clava humero s. incumbit.

8) *Sestini Descrizione delle medaglie Ispane.* Tab II. no. 11.

9) *Velazquez. Ensayo sobre los alphabetos* Tab. XVIII. 15.

10) *Mionnet. Description de medailles antiques Tom. I.* pag. 12 no. 79. Tab. XVIII. 3.

11) *Mionnet. l. l. pag. 12. no. 81.* Tab. XIX. 19.

12) *Mionnet. l. l. pag. 12. no. 78.* Tab. XVIII. no. 1.

II. no. 1) *Velazquez. Ensayo sobre los alphabetos* Tab. XVIII. 4.

Inter duos pisces thynnos ad s. stella et lunula cum globulo; epigraphe Punica partim supra, partim infra pisces scripta est Tab. no. III. .... AE. 3.

2) Caput idem.

Duo pisces thynni ad d; inter quos stella et lunula cum globulo; epigraphe Punica partim supra, partim infra picta Tab. no. 11. AE. 2.

3) Caput idem.

Duo pisces thynni; epigraphe Punica partim supra, partim infra scripta Tab. no. 13. AE. 2.

Classis III^{ta}.

1) Caput virile nudum, imberbe ad s.

Inter duos pisces thynnos ad s. epigraphe Punica Tab no. IV. .... AE. 2.

Classis IV^{ta}.

1) Caput virile galeatum ad s.

Piscis thynnus ad s; infra epigraphe Punica Tab no. II. .... AE. 3.

2) *Velazquez l. l. Tab. XVIII. 2.*

3) *Museum cl. Episcopi Münteri.*

III. no. 1) *Bayer. De numis Hebraeo-Samaritanis Tab. V. 7.*

IV. no. 1) *Bayer. Del alfabeto y lengua de los Fenices pag. 371. no. 4.*

2) Caput virile ad s.

Piscis thynnus ad s; infra epigraphe Tab.
no. 4 . . . . . AE. 3.

3) Caput virile ad s.

Piscis thynnus, supra epigraphe Punica
Tab. no. 8; infra piscem vestigia forsitan lu-
nulae. . . . . AE. 3.

4) Caput virile, imberbe, galeatum ad s.

Piscis thynnus ad s; litera cubans et
epigraphe Punica Tab. no. 18 . . . . AE. 3.

Classis V^{ta}.1) Caput Herculis juvenile, imberbe, exuvias leo-
nis indutum, ad d; clava humero s. incumbit.

Prora navis ad d; supra epigraphe Punica
Tab. no. V. . . . . AE. 2.

2) Caput virile nudum ad s..

Prora navis ad s. supra epigraphe Tab.
no. 12 . . . . . AE. 2.

3) Caput Hercules ad s; cum clava.

Prora navis; epigraphe Punica Tab. no.
16 . . . . . AE. 2.

2) Bayer l. l. pag. 371. no. 3. . . . .

3) Bayer l. l. pag. 371. no. 5.

4) Mionnet. Supplement. pag. 25. no. 141. Tab. V. no. 3.
V. no. 1) Velazquez. Eusayo sobre los alphabetos Tab.
XVIII. 6.

2) Bayer. Del alfabeto y lengua de los Fenices pag.
371. no. 6.

3) Mionnet. Description des medailles antiques Tom.
I. pag. 12. no. 82. Tab. XVIII. no. 2.

§. 2.

Epigraphes interpretatio.

Numos descriptsimus, qui quidem invicem non parum sunt dissimiles, sive ad typum sive ad epigraphen respicis; omnes tamen una eademque urbe cusi sunt; in omnium enim inscriptiōnibus tres literae **NYR**, urbem designantes, magis minusve variatāe reperiuntur; in multis ab initio additur verbum **KOJX**.

Antequam ipsam epigraphen explicandam aggredimur, breviter de fide editorum agere constituimus, ut pateat, quos numos primarios, quos secundo loco habendos esse, in valore singularum litterarum dijudicando.

Cl. Velazquez et Florez numos Punicos non negligenter ediderunt, nec tamen semper tantam in literis depingendis curam adhibuerunt, quantum a numismatologis adhibitam fuisse optimus; exempla non optima forsitan illis ad manus saepe fuere, quare humorum epigraphen interdum conjicioendo depinxisse videntur, quam ob rem numos ab his editos secundo loco habemus. *Bayerus* vero et *Mionnet* semper studuerunt, ut literae summa cura depictae in aes inciderentur; a numis igitur, quos illi divulgarunt et initium facere, et dubia, incertaque in ceteris numis explicare jure nostro videmur.

Tres literæ; quæ in omnibus nostris numis leguntur, si conferas eos, quos primo loco posuimus, aut ¹⁾ aut ²⁾ scriptæ sunt. Prima et tertia litera eadem est, eaque autem plecta; quamvis vero in monumentis Phoenicio-Punicis sæpissime occurrit, nunquam tamen scribitur, sed ut in tabula nostra no 28 ³⁾, 29 ⁴⁾, 30 ⁵⁾, 31 ⁶⁾, et 32 ⁷⁾; quæ figuræ omnino

1) Cfr. Tab. no. I. II. 2. 4. 8. 14.

2) Cfr. Tab. no. V. 16.

3) In *inscriptione Melitensi* 1ma et in *numis Bocchi regis* sæpissime occurrit.

4) In *inscriptione Münteriana*. Vide Dr. Fr. Münter om en nylig blandt Ruinerne af Karthago opdaget punisk Gravskrift, Kjöbenhavn 1824. 4to.

5) In *numis Cossuræ cusiæ*. Cfr. Swinton, Philosophical Transact. vol. LVIII. pag. 235.

6) In *numo Carthaginiensi*. Cfr. Pellerin Rec. de medailles Tom. III. Tab. LXXXVIII. 6. Bayer Del Alfabeto y lengua de los Fenices pag. 376. 2. Monnet Description de medailles antiques Tom. I. pag. 267. no 476. & 477 Tab. XX. 6. Simile sæpe occurrit in *numis Cossurensium* cfr. Pellerin Rec. de medailles Tom. III. Tab. CIV. no. 1. 2.

7) In *inscriptione Duggensi*. Cfr. Hamaker Diatribe philologico-critica exhibens interpretationem monumentorum aliquot Punicorum nuper in Africa repertorum Lugd. Bat. 1822. 4to. pag. 37. — Litera denique figura irregulari scribitur v. c. a) in *numis Cossurensium*. Cfr. Bayer Del alfabeto y lengua de los Fenices pag. 364. Barthelemy lettre a Marquis Olivieri Tab. IV. no. 5; b) simile

non convenient cum nostro **¶**; nostra vero litera sive **¶**, sive **P** sive **B** pingitur, est **v**; illa enim litera vulgo scribitur **¶**. Ne vero dubitandi de nostra explicatione causa remaneat, varias, easdemque vulgares formas literæ **v** in æs incidimus; vide Tab. no. 19⁸⁾, 20⁹⁾, 21¹⁰⁾, 22¹¹⁾, 23¹²⁾, 24¹³⁾, 25¹⁴⁾, 26¹⁵⁾, et 27¹⁶⁾.

Barthelemy et Bayer II. II. Neumann Populorum et regum numi veteres inediti collecti et illustrati. Vindobonæ 1779. 4to. Tom. II. Tab. IV. 11; c) in *numis Cossurensium*. Cfr. *Neumann l. l. Tab. IV. no. 13*. *Barthelemy* lettre a Marquis Olivieri Tab. IV. 4. d) et in *numis eisdem*. Cfr. *Castelli Sicilie veteres numi Tab. XCVI. 8. 12*. Prius conferri potest cum veteri Graeco K in *numis multis v. c. Crotoniatorum*. vide *Eckhel Numi veteres anecdoti P. 1. pag. 42*; et posterius cum **P** *Aethiopicō*; e) in *Ali-Beyensi inscriptions*. Cfr. *Ali-Bey Voyage Tab. XV*; f) in *inscriptions Citiensi XXIII*. Cfr. *Kopp Bilder und Schriften der Vorzeit Th. I. pag. 231*.

- 8) In *nomo Sidonio*. *Pellerin Rec. de med. de peuple etc. Tom. II. Tab. LXXXII. 22*.
- 9) In *nomo Sidonio*. *Mionnet Description de med. Tom. V. pag. 371. no. 221*.
- 10) In *nomo Sidonio*. *Mionnet l. l. pag. 377. no. 272*.
- 11) In *nomo Sidonio*. *Mionnet l. l. pag. 373. no. 343*.
- 12) In *nomo Sidonio*. *Swinton Philosoph. Transact. LIV. Tab. XI. b. no. 8*.
- 13) In *nomo Tyrio*. *Mionnet Descript. de med. Tom. V. pag. 417. no. 545*.
- 14) In *nomo Tyrio*. *Mionnet l. l. pag. 418. no. 546*.
- 15) In *nomo Sidonio*. *Mionnet l. l. pag. 368. no. 204*.
- 16) In *nomo Sidonio*. *Mionnet l. l. pag. 374. no. 251*.

Prima et tertia litera explicata ad medium devenimus. Scribitur **Y** vel **Y** vel **q**, quam vulgo interpretabantur viri docti; quum vero litera non **Y** vel **Y** scripta facile reperiatur, sed semper fere **נ**, litera nostra cum compari non potest. Videamus autem, an in aliis Phoenicio-Punicis monumentis similes reperiatur figuræ; de quarum interpretatione inter doctos homines constat.

Primum ad numos, Acone cūsos, animum advertimus, quorū duæ sunt classes:

1, Caput Palladis galeatum ad s.¹⁷⁾

AEEZANAPOT. Victoria stans ad d; d. coronam; s. tridentem; ad pedem dextrum epigraphe Phoenicia **yo o: נyaco**, additis literis numericis . . . . . AV.

2, Caput Herculis juvenile, exuviis leonis tecum ad s.¹⁸⁾

AEEZANAPOT. Jupiter sedens ad d; d. aquilam, s. hastam tenet. Epigraphe, præ-

17) *Pellerin.* Rec. de med. de Rois Tab. II. Alii similes cum eadem epigraphe, literis vero numericis diversis reperiuntur apud *Mionnet Description de med. Tom. I. pag. 520. no. 149-152. Pellerin Melange de med. Tom. I. Tab. IV. no. 5.*

18) *Dutens* Explication de quelques med. Grecques et Phéniciennes avec un paleographie numismatiqe. Seconde édition. Londres 1776. Dissert. II. Tab. II. no. 7.

ter signa numerica, **¶**; sed in aliis similiis¹⁹⁾ **yo**, in uno²⁰⁾ **tu**. . . . . AR. 2.
In numis Cilico-phoeniciis litera **¶** saepe occurrit,
et aut **¶**²¹⁾ aut **y**²²⁾ scribitur; in IIda Citiensi
inscriptione **¶**²³⁾ in Duggensi inscriptione **¶**²⁴⁾;
et in Melitensi prima et secunda **¶**²⁵⁾; in

19) *Mionnet Description de med.* Tom. I. pag. 549 no. 503-505, 507. *Ibid.* pag. 520 no. 153; pag. 521 no. 161. *Pellerin Rec. de med. de rois* Tab. II. bis.

20) In museo cl. *Episcopi Münteri*.

21) *Mionnet Description de med.* Tom. III. pag. 662, no. 645. Tab. LVI. 7. Hercules gradiens ad s; d. clavam sublatam s. arcum (In area quadrata de- pressa, margine criso inclusa, Leo cervum depa- scens; supra epigraphe **בָּל מֶלֶךְ לְמַנּוֹן :** *Dominus est rex.* AR. 3.

22) *Eckhel Catalogus musei-Cæsarei Vindobonensis* Tom. I. Tab. V. 7. Leo taurum depascens ad d; Epi- graphe **עַזְנֵי אַרְמָנָה גִּרְלָה :** *Magnus est oculus regis (dei) X Triremis ad d, cu- jus prora capite arietis ornata est, cum tribus vec- toribus galatæ et clypeis munitis; inferne equus marinus alatus.* AR. 2. In multis aliis Cilicio-phoe- niciis monumentis **¶** eodem modo scribitur. Cfr. *Eckhel l. l. Tab. V. 6;* *Mionnet Descript. de med.* Tom. III. pag. 668. no. 676.

23) *Akerblad. Inscriptionis Phoeniciae Oxoniensis nova interpretatio.* Parisiis 1802. 8vo. — *U. F. Kopp Bilder und Schriften der Vorzeit* Tom. I. pag. 207.

24) *Hamaker. Diatribe philologico-critica de aliquot monumentis Punicis* pag. 37.

25) *Swinton. Philosophical Transactions* vol. LIV. *Bar- thélémy. Mémoires de l'Academie des inscriptions* Tom. XXXIII. 4. vol. LIII. 8vo. — *Bayer Del al-*

Ali-Beyenai י²⁶); in Carpentoractea י²⁷); in numis denique Africano-punicis et Malacensibus י et י²⁸). Adhuc comparari potest γ Palmyrenicum, γ²⁹).

Quæ cum ita sint, non possumus non literam nostram γ explicare, totumque verbum γבָעַ, vel forma segolata demta γבָעַ א: *Seks* vel *Sex*³⁰) legere. *Sex*³¹) vero nomen erat urbis Hispanicæ non ignobilis, inter Malacam et Abderam in litore

fabeto γ lengua de los Fenices pag. 350. — *Kopp.* Bilder und Schriften der Vorzeit Tom. I. pag. 250.

- 26) *Ali-Bey.* Voyage Tab. XV.
- 27) *Barthelemy.* Mem. de l'Academie des inscript. Tom. XXII. 4to pag. 725. — *Kopp.* Bilder und Schriften der Vorzeit Tom. II. pag. 229.
- 28) In numis regis Juba. *Mionnet* Description de med. Tom. VI. pag. 597. no. 3. 4; pag. 598. no. 6 et 7. — *Pellerin* Rec. de med. Tom. III. Tab. CXX. no. 1. In numis Malacensibus. *Velasquez* Ensayo sobre los alfabetos etc. Tab. XVII. 3-8. *Florez* Medalhas de Espana Tab. LVI. 9-12. *Barthelemy* Lettre a Marquis Olivieri Tab. IV. 1. *Münster* Religion der Karthager Tab. II. 2-5. *Sestini*. Descrizione delle Medaglie Ispane Tab. ult. Inscript. Phoen. 14-15; Tab. III. 3.
- 29) Inscript. Palmyr. II. *Kopp.* Bilder und Schriften der Vorzeit Tom. II. pag. 256.
- 30) Cfr. שְׁלֵמִים *pellec*; eodem modo a γבָעַ oritur *Sex*.
- 31) De hac Hispanicæ urbe vide: *Cellarii* orb. antiqu. vol. I. pag. 74. *Mannert* Geographie der Griechen und Römer vol. I. pag. 310. *Majansius*. De Hispana progenie vocis Ur. *Martiniere* Dictionnaire géographique Tom. V. 515. — *Sam. Bochart.* Phaleg et Canaan. Edit III. col. 616.

maris mediterranei sitae, de qua geographi veteres, *Strabo*, *Mela*, *Ptolemaeus* et *Plinius* loquuntur. Vocabatur *Ex*,³²⁾ *Sex*, *Sexti*, et ut colonia Romana *Firmium Julium*; ob pisces, qui ibi magno numero capiebantur erat celeberrima; a Cartaginiensibus condita esse videtur, ut Malaca et Abdera, inter quas erat sita. Quum in numis ρού scriberetur, etymon a cl. Sam. *Bocharto*³³⁾ tentatum refellitur, qui vocem ab ρεύ, quod Arabicē *flexum* notat, ob *maris flexum*, derivare studet.

Devemus ad verbum quatuor literarum, quod in multis Sextorum numis legitur, nempe ροχ. Litera prima est ρ, quod non solum eodem modo scriptum in numis *Malacæ*³⁴⁾ cisis, in numis quibusdam *Cossurensium*³⁵⁾ et in numis

- 32) Veteres non raro ab initio omissoe literam S, testantur hæc exempla: *Alpesa* Plin. lib. III. cap. 1. *Salpesa* Muratori Inscript. Tom. II. fol. 1107 no. 7. *Edetani* Plin. lib. III. 3. *Sedetani*. Lit. XXXIV. cap. 20. *Sidetani* Strabo III. 112. *Cohors Sedetana*, Silius Italicus lib. III. v. 372. Cfr. *Majansii* Tractatus de Hispana progenie vocis Ur. pag. 226 sqq.
- 33) Sam. *Bocharti* Phaleg. col. 616. lin. 70. Edit. III. Lugd. Batav. 1692. fol.
- 34) *Barthelemy* Lettre a Marquis Olivieri Tab. IV. ho. 3. *Florez* Medallas Tab. LVI. 13. *Münster* Religion der Karthager Tab. II. 5. *Velazquez* Ensayo sobre los alphabets Tab. XVII. 1. *Bayer* Del alfabeto pag. 375.
- 35) *Neumann* Populorum et regum numi veteres inediti Tom. II. Tab. IV, 13, 14. *Barthelemy*. Lettre a

(2)

Africano-Punicis regis *Jubae*³⁶⁾, in inscriptione *Ali-Beyensi*³⁷⁾ reperitur, sed respondit etiam in *Gaditanis* numis litera **Y**; idem enim verbum, quod hinc explicare studemus, in plurimis *Gaditanis* numis³⁸⁾ legitur. Litera vero **Y** non potest esse alia litera quam **X**. Huc accedit, quod in numo nostro cl. I. 3 Tab. no. 2. litera non **X** sed **Y**, quod est inversum **Y**, sit scripta. Haec pluribus sumus exsecuti, quod cl. *Bellermannus*³⁹⁾ literam, de qua egimus, **Y** interpretatus est.

Marquis Olivier Tab. IV. no. 4. Sed in plerisque Cossurensium numis pro **X** scribitur **Y**, quod valorem τον **X** optime demonstrat.

36) *Pellerin Rec. de med. de peuples* Tom. III. Tab. CXX. 1. *Mionnet Description de med.* Tom. VI, pag. 597. no. 34.

37) *Ali-Bey Voyage* Tab. XV.

38) Cfr. *inscriptions in numis Gaditanis cum nostris:*

Gaditani:

1. 2. 3. 4. 5. 6.

¶¶¶·¶·¶¶¶ ¶¶¶·¶·¶¶¶ ¶¶¶·¶·¶¶¶

Sextani:

4. 5. 6.

¶¶¶·¶·¶¶¶ ¶¶¶·¶·¶¶¶ ¶¶¶·¶·¶¶¶

Videsis 1. *Velazques. Ensayo* Tab. XVII. 15; 2. *Ibid.* no. 12. 3. *Bayer De numis Hebræo-Samaritanis* Tab. V. no. 6. — 4. *Florez Medallas* Tab. XXVII. 6. — 5. *Velazques Ensayo* Tab. XVIII. 4. — 6. *Florez Madallas* Tab. XXVII. 5.

39) *Bellermann. Bemerkungen über phönizischen und punichen Münzen* St. II. pag. 21 ss.

Sequitur) , quod ፩ est.) enim a ፩ vel
 ፩, hoc vero a ፩ ortum esse videtur, qua figura ፩ scribitur in plerisque Phoenicio-Punicis monumentis. Nostrum) occurrit 1, in numis *Gaditanis*,⁴⁰⁾ 2, in numis regis *Bocchi*,⁴¹⁾ sed præterea id in aliis monumentis nos vidiisse non meminimus. Docti quidam literam nostram ፩ interpretari voluerunt, sed cum eis consentire non possumus; litera enim ፩ in monumentis Phoenicio-Punicis raro occurrit, ubi vero adest, figura scribitur a nostra diversa; sc. ፩⁴²⁾ aut ፩,
 ፩ vel ፩⁴³⁾, quæ comparari possunt cum ፩ Sama-
 ritano ፩ et Palmyreno: ፩.⁴⁴⁾ Gravissimum vero argumentum pro nostra explicatione militans *numus Gaditanus*⁴⁵⁾ offert, in quo pro)

40) Cfr. notam 38.

41) In multis ejus numis ፩ semper) scribitur. *Pel-lerin Rec. de med. de peuples* Tom. III. Tab. CXX. 4-7. *Ejusd. Melange de med.* Tom. I. Tab. IV. no. 6. pag. 146. *Ejusd. Additions aux Recueils* pag. 40. *Dutens' Explication de quelques med. Grecques et Phéniciennes.* Sec. edit. Londres 1776. 4to. *Dissert.* III. Tab. I. no. 7.

42) *Inscriptio Citiensis*. X. *Kopp Bilder und Schriften der Vorzeit* Tom. I. pag. 200.

43) Tres illæ figuræ reperiuntur in *Duggensi inscriptio-ne*. *Hamaker Diatribe philologico-critica de aliquot monumentis Punicis* pag. 37.

44) *Inscript. Palmyrena* in *Chandler. Marmora Oxoniensis* no. XI. *Kopp Bilder und Schriften der Vorzeit* Tom. II. pag. 251.

45) *Numus*, de quo agimus, descriptus est, ejusque epi-

(2*)

scribitur **ג**, quod **ב** est, et cum **ה** omnino non confundi potest. Quomodo **ג** in **ך** sensim sensimque conversum sit, ab eisdem Gaditanis numis illustrari potest; nam a **ג**⁴⁶⁾ ortum est **ך**⁴⁷⁾ hinc **י**, ⁴⁸⁾ quod denique in vulgare **ך** migravit.

Tertia litera **ו** est **ي**, quod figuram suam vulgarem, qua in omnibus fere inscriptionibus et in multis numis scribitur, retinet.

Sequitur quarta litera, **ל** vel **ל** in numis optime editis scripta. De ejus valore dubii esse non possumus; **ל** enim est, quod eodem modo scriptum saepissime in numis Tyriorum et Sidoniorum occurrit.

De verbo **מבעל**, quod illæ quatuor literæ efficiunt, legendo et interpretando non una est doctorum virorum sententia. Referendum esse ad radicem **בעל** quisque, me non monente, videbit; utrum vero litera **נ** *præformativum*, an *præfixum* sit addubitari potest. Si *præformativum* est, **מבעל** *participium* aut in conjugatione

graphe depicta in *Sestini Descrizione delle medaglie Ispanie* pag. 49. Tab. ult. Inscript. Phoen no. 8.

46) In numo *Sestini l. l.*

47) In numo Gaditano in *museo cl. Münteri*: Adv. Caput Heroulis juvenile imberbe, exuvias leonis tectum. Av. Inter duos pisces thynnos litera **ח**, Epigraphe **טטט. לודע**; A. 2.

48) In numo Gaditano. *Mionnet Description de med. ant. Tom. I. pag. 13 no. 95, Tab. XIX. 7.*

Piel aut *Hiphil* sit, necesse videtur; *dominum* vertunt, et ad *Herculem*, cuius caput adversa numorum facies repræsentat, referunt, cui tamen interpretationi quædam, eaque graviora obstare videntur:

- 1, Quamvis verbum בָּעֵל in S. S. sæpiissime occurrit, nunquam tamen in conjugatione *Piel* aut *Hiphil* reperitur; sed ab Hebræismo in linguae Phoenicio-Punicæ reliquis monumentis explicandis si recedere velimus, jam fundamento certo destituti non possumus non a vero magis magisque aberrare; in subsidium quidem vocandæ sunt cæteræ Semiticæ dialecti, caute vero et circumspecte, neque nisi necessitate coacti extra Hebraeum recedere debemus, ne recentioris ætatis verba in summa Phoenicum et Poenorum antiquitate introducamus. Sed ne cæteræ quidem Semiticæ dialecti hanc interpretationem adjuvant; radix quidem בָּעֵל ubique occurrit, nunquam vero forma *Piel*, cuius causa non latet; בָּעֵל enim, siquidem derivatum בָּעֵל sensu eminentiori de deo sæpe occurrit, notionem intensivam admittere posse non videtur; notio vero causativa sensum commodum non parit.
- 2, Quum ipsius Herculis, Gadi et Sextorum dei tutelaris facies in ipsa numorum antica repræsentetur, nor aptum fuisse videtur in

postica *Deus tutelaris Gadium v. Sextorum* inscribere; quam enim ob rem id factum fuisse perhibent? Hercules his populis de facie erat notior, quam ut necessarium fuisse, nomen aut titulum ejus adscribere. Obstat totius antiquitatis in scribendo parsimonia.

3, In quibusdam Gaditanorum numis pro מבעל legitur בعلת⁴⁹⁾ et מהנְסָה⁵⁰⁾, quae verba ad Herculem trahi non possunt.

His adducti rationibus vocabulum מבעל legendum esse censemus מבעל, totamque epigraphen אַבְעָלִי explicandam: *a dominis Sex sc. numerus cusus c: jussu et auctoritate magistratum.* Hanc explicationem confirmant:

- a, numi illi Gaditani supra laudati, quorum epigraphe est בָּעֵלָת, *senatus Gadium.*
- b, verosimillimum est, civitates illas Hispanicas, a Tyriis et Poenis conditas, imperium ad exemplar metropolis obtinuisse, ideoque libertate usas fuisse, donec a Romanis subactae, eorum institutis moribusque uti cogebantur.
- c, Verosimillimum denique est, numeros, de quibus agimus, cusos esse in civitate libera, ideoque non מבעל מבעל a. domino, sed מבעל מבעל a. dominis explicandum esse; etenim si tyrannus

49) *Velazquez Ensayo Tab. XVII. 14.*

50) *Bayer Del alfabeto y lengua de los Fenices 373. 3.*
— *Florez Medallas de España Tab. XXVII. 10.*

civitatem oppressam tenuerat, numosque cude-
rat, imaginem suam, non dei, in adversa facie
repræsentandam; in aversa vero nomen suum,
non titulum solum aut modo nomen urbis, cui
imperabat, scribendum curavisset.

§. 3.

**De singulis literis, quæ in nostris
numis forma insolita sunt scriptæ.**

Epigraphe numorum explicata, de singulis
literarum figuris, quas in numis Sextorum a for-
ma vulgari — de qua supra disputavimus — re-
cedere vidimus, seorsim breviter ita disserere
constituimus, ut omnes figuræ ad literas נְבָעַת
צְבָעַת referantur; ordinem vero, quem in tabula
nostra sumus secuti, observabimus. Jam vero
in illius explicationis limine hæc notamus:

1, Veteres sæpe unam alteramve literam in-
vertere solebant; sive id incuria sive igno-
rancia cælatorum factum sit, sive quod in-
terum βουςροφηδον scribebent, ideoque li-
teras invertere adsueverant, nescimus. Ad-
huc exempla satis luculenta adsunt, quæ li-
teras interdum fuisse inversas testantur.⁵¹⁾

51) Cfr. epigraphen in quibusdam numis Siculo-Puni-
cis Panormi cisis. *Adp.* Caput muliebre ad d-
ornamento Phrygio vitta constricto ornatum. *Av.*

2, Quum numerorum inscriptiones, quas optimi editores *Bayer* et *Mionnet*, easque, quas in museis videre nobis jam contigit, cum eis comparamus, quas plurimi numismatologi divulgarunt, non possumus non admodum propensi esse ad culpam numismatologis interdum majorem quam cælatoribus tribuendam; nec mirum; sæpe enim exempla a tempore edace valde erasa illis ad manus fuere, quorum epigraphas ex hypothesi forsan sæpe describere cogebantur.

Multæ igitur literæ in antiquis monumentis depravatae ad nos pervenerunt, quæ quidem per se legi et explicari sæpe non possunt, quarum autem interpretatio ab aliis monumentis recte explicatis unice pendet. — De singulis literis hæc monemus:

Tab. no. III. Quædam literæ inversæ reperiuntur, ḥ nimirum et υ bis; λ pro κ, et η pro ρ

Tab. no. IV. Literæ omnes rudes sunt, nec facile per se possunt explicari; γ pro ρ, et

Leo gradiens ad d; juxta palma arbor, infra epigraphæ Barthélémy. Mem. des inscriptions etc. vol. LIII. 8vo. pag. 59, 10. Mionnet Description de med. ant. Tom. I. pag. 267. no. 478. Tab. XX. no. 7. In numo alio ejusdem typi, quem edidit cl. Bayer Del alfabeto etc. pag. 347 no. 2. eadem epigraphæ scribitur.

T pro **Y** scriptum est; rudioris omnino fabricæ est ille numus.

Tab. no. 2. Litera **W** inversa est pro **Y**, forma vulgari *tov* **ו**; **ל** per **|** scriptum est pro **ל**, apice inferiori omissa, quod cælatoris incunaria factum esse videtur, **ל** enim per **|** olim scriptum fuisse vix credimus.

Tab. no. 3. Literæ **у** et **כ** tam deformes sunt, ut ne Oedipus quidem eas interpretari potuisse set, nisi ipsius numi indoles nos de patria ejus edocuissest. **ג** pro **נ**, idque pro **ר** scriptum est; **ג** pro **ה**.

Tab. no. 6. Litera **כ** omnino inversa est, **ל** pro **ה**.

Tab. no. 7. Tres ultimæ figuræ **jjj** utrum tres an duas constituant literas, nescimus; **ג** enim potest esse **у** pro **נ**, linea verticali omissa; **ל**, **כ** pro **ו** et **ג**, **у** pro **ה**; sed duæ priores figuræ etiam unam literam **у** indicare possunt, **ג** nimirum pro **ה**; et **ג** pro **ה**⁵²⁾ vel **у** potest esse **כ**. Prior explicatio forsitan probabilior est; nam litera verticalis literæ **у** interdum deest cfr. no. 9 et 15; et litera **ג** in numis Africano-Punicis satis vulgaris est;⁵³⁾ huc

52) Inscr. *Ali-Beyensis*. *Ali-Bey*. Voyage Tab. XV.

53) Nimirum in numis *regis Jubæ* et *Bocchi*. Utrum **ג** in his numis **у** sit, et a **ח**; an **ו** et a **ה** et **ע** inverso ortum, addubitari potest. In numis *Cosurensium* **ו** interdum **ג** scribitur. Cfr. *Pellerin*

accedit, quod litera ultima in numio a *Sestini* edito rectangulum, quod totam epigraphen cingit, arcte tangat, ita ut forsitan illud rectanguli latus vicibus lineae posterioris literae y fungeretur. Etiam hic forsitan *vestigia literarum finalium* habet, ut in quibusdem aliis *Sextorum* numis,⁵⁴⁾ in quibus ulterius y parum a priori est diversum. Literas vero finales apud Phoenices Poenosque in usu fuisse ipsa antiquitatis monumenta satis luculenter docent. In marmore Duggensi⁵⁵⁾ litera y saepissime occurrit y scripta, sed in totius inscriptionis fine y, quee forma etiam in fine lineae septimae adest. Etiam litera finalis y habetur in quibusdam numis Phoeniciis *Sidone* cusis;⁵⁶⁾ neque vero absimile videtur, Phoenices literis finalibus fuisse usos:

1, quia in plerisque eorum monumentis⁵⁷⁾ verborum divisio non observatur, si vero eadem

Rec. de med. de peupl. Tom. III. Tab. CXX. 1-3.
Ejusd. Melange de medailles Tom. I. Tab. IV. 6.
Ejusdem Additions aux Rec. pag. 40. *Museum Reg.*
 Haun. Cossura no. 9. *Barthelemy* Lettre a Marquis
 Olivier Tab. IV. 4.

54) Tab. no. 1. 5. 7. 9. 10. 13. 15.

55) *Hamaker.* Diatribe philologico-critica de aliquot monumentis Punicis pag. 37.

56) *Mionnet.* Descript. de med. ant. Tom. V. pag. 373. no. 243. Tab. XXIV. 37. *Ibid.* pag. 379 no. 283. Tab. XXIV. no. 42.

57) Excipe inscriptionem secundam *Citiensem*, vulgo *Oxoniensem* dictam, in qua verba singula — nisi arctissime conjungi debent — puncto dividuntur.

in scriptis, quæ ad vitam quotidianam pertinebant, scribendi ratione usi erant, non potuerunt non in illis legendis dubia, eaque interdum gravissima offendere, quæ lectores, conjiciendi artis omnino imperiti, facilius augere quam minuere coacti fuisse videntur, unde facile fieri potuit, ut hanc in legendō difficultatem removere conarentur.

2, Literarum finalium inventio sese ipsa scribentibus offert; festinantius enim scribens sensim sensimque literas inclinat, denique connectit, ut facilior ab una ad alteram sit transitus; hinc figuræ literarum parum immutantur, literæ vero finales quam servant formam. Ipsæ finales literæ Hebræorum nostram confirmant hypothesin, si enim et **ג** cum Phoenicio **ח**, **ג** et **ע** eum **ף** comparantur, cuique patebit, figuram literarum finalium esse antiquiorem, et ad majorum scribendi rationem propius accedere. Si vero literæ finales in scriptura quotidiana adhibebantur, ut etiam interdum in monumenta publica in metallo marmoreque insculpta migrarent, facile fieri potuit.⁵⁸⁾

58) Literarum finalium antiquitatem defendit etiam cl. Kopp. Bilder und Schriften der Vorzeit Tom. II. pag. 361. 137.

3. Etiam in *Palmyrenis* inscriptionibus literæ finales occurrunt.⁵⁹⁾

Tab. no. 10. De litera **נ** inversa vide notata ad no. 6.

Tab. no. 11. Litera **ל** figura plane insolita scribitur; si vero apicem superiorem demis , habes formam literæ **ל** vulgarem. Litera **ג** ita piota est, ut τῷ ρ sit similior et epigraphes interpretationem ρρρ defendere videtur; nullum vero argumentum ab una epigraphe, quod vim viginti inscriptionum infringeret, peti potest. Huc accedit, quod nostra litera æque fere bene **ג** ac **ר** legi possit, **ר** enim pro **ל**, non pro scriptum est.

Tab. no. 12. Epigraphe detrita; pars superior literæ **נ** et tota litera **ג** finalis deest.

Tab. no. 13. Litera prima **נ** deest; cæteræ vero literæ in numero satis bene conservatæ sunt.

Tab. no. 15. Litera **נ** inversa est, pro . Notandum est lineam breviorem more plane insolito secare lineam longiorem, quod cælatoris incuria factum esse videtur.⁶⁰⁾ De ultima litera **ג** vide quod ad no. 7 notavimus.

Tab. no. 17. Notandæ sunt literæ ultimæ **לְצַח**; **ל** enim inversum esse videtur, pro

59) Chandler. Marmor. Oxon. 1763. P. II. T. IV. no. IX. ad. pag. 9. cl. Kopp. l. l. pag. 132. ss.

60) In numis *Malacæ* cusis idem interdum accidit. cfr. Münter Religion der Karthager Tab. II. no. 3.

L idque pro **l**.: Etiam sequentes hujus epigraphes literæ sunt conversæ; **ɔ**, **Y** pro **y** et **v**, **ŋ** pro **n**. Difficilioris explicationis est prius **v**; **ŋ** quidem inversum esse videtur pro **t**, idque pro **n** vel **h**; utrum vero pars circuli supra cubans **ω** ad figuram literæ pertineat, an per se signum sit, antehac ignotum, addubitate potes. Figuram **ŋ** literam **v** indicare posse jam ostendimus, quare supra cubans **ω** vix ad literam subscriptam pertinet. Quæ igitur de hoc signo antea plane ignoto⁶¹⁾ observanda habemus, hoc loco inserere commodum nobis est visum.

1, Inscriptio Münteriana⁶²⁾ incipit a signo, nostro simillimo, **ω**, quod supra literam **p** scriptum est.

2, In nostra epigraphe signum idem supra literam initialem cubat.

3, In utroque loco additum est *nomini substantivo eidemque formæ segregatæ*.

4, In aliis Phoeniciis inscriptionibus similia occurrunt signa v. c. punctum supra et infra literam⁶³⁾; linea fere verticalis⁶⁴⁾ vel fere

61) Antequam nostra dissertatio typis mandaretur, explicationem nostræ plane similem a cl. Kopp datam vidiimus.

62) Om en nylig blandt Ruinerne af Karthago opdaget punisk Gravskrift ved Dr. Fr. Münter. Kjöbenhavn 1824. 4to.

63) *Inscript. Qitionia* 1mp.

64) *Ibid.*

horizontalis supra lineam⁶⁵⁾; duo puncta supra literam⁶⁶⁾

Ex his observationibus elicere possumus:

a, signa illa non casu in inscriptiones irreppisse, quum et in monumentis Asiatico-Phoeniciis⁶⁷⁾ Siculo-Punicis⁶⁸⁾ Africano-Punicis⁶⁹⁾ et Hispano-Punicis⁷⁰⁾ eorum vestigia observentur.

b, quum signa illa valde in hisce monumentis varient, varia quoque significatio eis tribuenda est; quedam signa vocalium esse videntur, ea intellige, quae in monumentis recentioris aetatis reperiuntur, in quibusdam nimirum Melitensis inscriptionibus⁷¹⁾ et in Citiensi 1ma; in eis autem inscriptionibus, quae antiquiores sunt, Münteriana scilicet et epigraphe in numo nostro, signa vocalium, quum adhuc literae quiescentes vicibus vocalium fungentes rarius deprehendantur, querere non possumus. —

65) *Ibid.*

66) *Ibid.* et in *inscript.* Melitensis Xma, quæ e crypta quadam sub colle Tal-Mitarfa cum quatuor aliis inscriptionibus effossa est. *Principis Turris Mutiae* Siciliae et adjacenti insuli *inscripsi* collectio nova cl. XX. pag. 294.

67) *Inscript.* Citiensis 1ma.

68) *Inscript.* Melitensis Xma.

69) *Inscript.* Münteriana.

70) *Numus Sextorum*, de quo agimus.

71) Apud *Principem Turris Mutiae*.

Hinc colligimus signum ב in nostro nūmo non esse vocalem, quamvis lubenter concedimus, signa alia נ , ל , מ , ס et ע in aliis monumentis vocalium vicibus forsan fungit, quum vero hoc signum modo ad due nomina formæ segolatæ reperiatur, appositum videtur, ut veram horum verborum lectionem adjuvaret, atque *nomina* כְּבָר et כְּבָרַי *a verbis* קְפָר eo נְכָרַי⁷²⁾ discerneret; signum igitur nostrum aut nomen, aut vocalem obscuram, quæ nomen designabat, indicasse videtur. Similis apud Samaritanos lineolæ usus hanc hypothesis egregie confirmat⁷³⁾. Hujus igitur signi valor in Münteriana inscriptione tantus est, ut, si verbum כְּבָר legeretur, sensus foret: *Bathbæ, filia Chamlothi sepelivit filium Abdeschmun pro sepulchrum Bathbæ, filiae Chamlothi, filii Abdeschmum.* Obstat quidem signum nimis raro occurere, quamvis occasio ejus adscribendi ultiro se saepe scribentibus præbēbat; idque verissimum; habemus tamen, quæ huic objectioni opponere possimus; talium enim signorum usus in scriptis quotidianis observa-

72) Quamvis verbum נְכָרַי in Hebraismo non occurrit, nihil impedit, quo minus eam radicem in dialecto Hispano-Punica in usu fuisse credamus.

73) Cfr. cl. Kopp. Bemerkungen über einige punische Steinschriften aus Karthago. Heidelberg 1824. 8vo. pag. 14.

ri, in publicis autem monumentis, summa brevitate confectis, plerumque omitti solet.

Conjecturis omissis id constat, Phoenices Poenosque variis signis sive ad vocales designandas, sive ad alias res lecturis gravissimas indicandas usos fuisse; eorum vestigia pauca quidem in monumentis publicis occurrere, inde vero non colligi posse, eos etiam in scriptis quotidianis ad vitam privatam pertinentibus varia ejusmodi signa raro adhibuisse.

Tab. no. 18. **Σ** figura plane insolita scriptum est; quum superne clausum reperiatur et τω **Σ** sit simile; **Ω** enim h. l. pro **Υ** est pictum. Nunquam hanc τοῦ **Σ** formam nos vidisse minimus.

§. 4.

Numi Gaditani cum Sextanis comparati.

Quum numi Punici Sextorum valde similes sint Gaditanis, numismatalogi quidam utriusque urbis numos confundebant; quam ob rem non a loco alienum videtur de hac inter *Sextorum* et *Gaditanorum* numos similitudine atque dissimilitudine breviter disserere.

Gaditanī numi quidem Sextanis similes sunt.

1. Typus fere idem: Adv. Caput Herculis cum clava. Av. Duo vel unus piscis thynnus; saepe stella cum lunula et epigraphe.
2. Magnitudo numorum fere eadem, aut moduli medii, aut minoris, prouti piscis unus vel duo in postica repræsentantur.
3. Pars epigraphes eadam מבעל in plerisque utriusque civitatis numis.
4. Eadem literarum forma in utriusque urbis numis.
5. Idem metalli genus, quam semper fere ærei sint numi.

Sed in multis nominibus dissimilitudinem deprehendis.

1. Quamvis typus numorum similis est, multæ tamen varietates conspiciuntur:
  - a, in numeram Gadibus cusorum adversa facie interdum est caput Herculis adversum, rictu leonis indutum⁷⁴⁾, quod nunquam in Sextorum numis reperies.
  - b, in Gaditanorum numis clava Herculis interdum ante faciem collocatur⁷⁵⁾, in Sextorum nunquam.

74) *Florez.* Medallas de España Tab. XXVII. 11.

75) *Mionnet.* Descript. de med. ant. Tom. I. pag. 13. no. 90. Tab. XIX. 7-9.

a, in Gaditanorum numis interdum caput aduersum radiatum repræsentatur⁷⁶⁾; in Sextorum nunquam.

b, in Sextorum numis moduli minoris interdum caput galeatum⁷⁷⁾ interdum caput nudum⁷⁸⁾; in Gaditanorum nunquam.

c, si ad aversam numorum faciem respicis, in Gaditanis interdum delphinus in tridente pendens conspicitur⁷⁹⁾ in Sextanis nunquam hic typus occurrit.

d, in Sextorum numis interdum pisces desunt⁸⁰⁾, et prora navis conspicitur⁸¹⁾.

e, in Gaditanis numis epigraphe fere semper duabus lineis absolvitur, quarum prior supra, posterior infra pisces vel piscem — si modo unus adest — legitur, nunquam vero inter pisces inscriptio repertur, hoc vero spatium plerumque lunula cum globulo, stella et litera ✚ excipiunt; sed in Sextanis epigraphe plerum-

76) Münster. Religion der Karthager. Tab. I. 1. Florez. Medallas de Espana Tab. XXVII. 12.

77) Bayer. Del alfabeto etc. pag. 571. 5.

78) Bayer. De numis Hebræo-Samaritanis Tab. V. no. 7.

79) Velazquez. Ensayo. Tab. XVIII. 14.

80) Mionnet. Descript. de med. ant. Tom. I. pag. 12. no. 78-81. Tab. XVIII. 1-3. Tab. XIX. 19.

81) Bayer. Del alfabeto etc. pag. 371. 6. Velazquez Ensayo Tab. XVIII. 6. Mionnet Descript. de med. ant. Tom. I. pag. 12. no. 82. Tab. XVIII. 2.

que, si duo adsunt pisces, inter eos est posita; stella vero et lunula, si reperiuntur, superne vel inferne sisti solent; si autem unus modo adest piscis, epigraphe semper fere nomen urbis solum continet, omisso verbo מבעל.

2. Numorum magnitudo fere eadem; sed eadem in aliarum urbium numis admodum vulgaris; crassiores tamen quidam Gaditanii numi.
3. Pars epigraphes מבעל quidem eadem, nec mirum; quævis enim civitas, cuius imperium nobiles aliquot viri tenebant, eandem epigraphen numis suis inprimere poterat; attamen quoque hoc verbum ab utriusque civitatis numis haud raro abest, in nonnullis Gaditanis aliud verbum interdum hujus locum obtinet^{82).}
4. Literæ quatuor מבעל similes quidem sunt, varietates tamen multæ, quarum quædam constantes, deprehenduntur.
a, litera מ in Gaditanis numis semper fere פ, in Sextanis X scribitur.

82) In quibusdam Gaditanis numis pro מבעל legitur בעלה. *Vekazquez.* Ensayo Tab. XVII. 14; in aliis מנהם *Bayer.* Del alfabeto etc. pag. 373. 3. *Florez.* Medallas de España Tab. XXVII. 10.

b, Litera ȝ in Gaditanorum numis ad formam vulgarem τευχ, 9 nimiram, prius accedit, quam in Sextorum numis, ubi figura plerumque minori pingitur.

c, Litera y in Gaditanis numis saepissime per circellum scribitur, in Sextanis autem circulo majore pingitur.

5. Metalbum in utriusque civitatis numis aës quidem plerumque est; sed in numis, qui in museo cl. Münteri asservantur aëris genus tamen diversum est. Etiam argentei numi Gadibus cusi reperiuntur⁽³⁾, omnes autem Sextani sunt aerei.

Unde tot tantæque similitudines sint ortæ, jure quæritur. Cum utriusque civitatis historia arcte cohæret illa quæstio; quum vero hujus fontes hucusque fere desint, haud facili opera quærentibus satisfacere possumus. Quod vero ex ipsis numis, numorumque comparatione conjiciendo et concludendo elicere possimus, doctorum iudicio modeste subjiciemus.

Gades a Tyriis conditæ erant, cum Tyriis commercium florentissimum habebant, quam ob rem non solum religionem artesque a patria urbe accipiebant; sed semper novas artes addiscere poterant. Quæ quum ita sint, Gaditani artem

(3) Bayer Del alfabeto pag. 373. 3. Florez Medallas de Espana Tab. XXVII. 11. Mionnet. Descript. de med. ant. Tom. I. pag. 12. no. 77.

scribendi a Tyriis didicisse jure putantur; discipulus vero literas suas ad modum magistri pingere solet; atque si literas in Gaditanis numis cum alphabeto Asiatico-Phoenicio eomparamamus, talem facile indagamus literarum similitudinem, qualis modo inter populos necessitudine et assiduo commercio arcte coniunctos exoriri potuit. Monumenta igitur Gaditanorum egregie confirmant majorum traditiones. Tandem, quum litterarum figuræ in Sextantis numis, a Gaditanis sint diversæ, non possunt Sex Gadesque ejusdem esse originis; Sex vero a Carthaginensibus fuisse conditam, saltem ab eis scribendi artem didicisse verosimile videtur; literæ enim cum alphabeto Africano-Punico optime conveniunt; litera X nunquam in Gaditanis numis, nunquam in Asiatico-Phoeniciis numis et marmoribus reperitur; sed in aliquot Africano-Punicis monumentis⁸⁴⁾, in numis Malacensiis⁸⁵⁾, et Cossurensium⁸⁶⁾ — qui a Poenis originem suam traxisse videntur — satis frequenter occurrit. Cæterum non miramur, utrumque populum, Sextanos atque Gadi-

84) Cfr. numos regis *Jubæ*, *Pellerin Rec. de med.* Tom. III. Tab. CXX. 1-3.

85) *Velazquez Eusayo Tab. XVII. 6. Florez Medallas LXVI. 10. Barthelemy. Lettre a Marquis Olivier Tab. IV. 2. Münter Religion der Karthager Tab. II. 5. Sestini Descrizione delle Medaglie Ispane Tab. ult. no. 15.*

86) *Barthelemy L. l. Tab. IV. 4.*

tanos capite Herculis numos suos ornasse; ille enim deus summa religione non Tyri solum⁸⁷⁾ sed et Carthagine⁸⁸⁾ colebatur, ejusque templum Gaditanum a multis scriptoribus summis laudibus est celebratum⁸⁹⁾.

§. 5.

De tempore, quo cusi sunt numi Sextorum, hypotheses.

Carthaginienses colonias suas servitute haud oppressas tenuisse videntur; societas inter metropolim filiasque fuit, commercio favens. Igitur quamdiu Carthago sui fuit juris, coloniae civitates liberae putari possunt. Post secundum bellum Punicum, quum Romani arma extra Italiam tulissent, libertatem Hispaniae semper minabantur, donec sensim sensimque totam peninsulam armis suis victricibus debellarent, civitates, quae antea libertate usae erant, sub suam redigent potestatem, suisque moribus uti cogerent.

87) De *Hercule*, Melkarto, קרת מלך, deo tutelari Tyriorum vide *Creuzer Symbolik und Mythologie* II. pag. 222. Edit. IIda.

88) De cultu Herculis Carthagine docte disputat cl. Münster. *Religion der Karthager* pag. 36 ss. Edit II.

89) De templo Herculis Gaditano vide *Majansii tractatus de Hispana progenie vocis Ur. Cfr. Gustav Peringeris exercitatio de templo Herculis Gaditano* Upsalæ 1695. 4to.

Tempore Augusti tota Hispania debellata est; quo autem tempore singulæ civitates libertatem amiserint, definiri vix potest. Id tamen constat, *Abderitas* non ante Tiberii regnum inscriptiones Latinas unacum epigraphe Punica in suis numis admisisse⁹⁰); quare verosimile videtur, *Sextanos* ad eadem tempora numos cudisse epigraphe Punica ornatos; quum vero nulli reperti sunt numi *Sextani* cum Latina inscriptione, jure numos signandi civitas Sextorum regnante Augusto aut Tiberio forsan privabatur. *Sextani* igitur videntur numos cudisse sæculis, quæ bella Punica et Augusti imperium interjacent.

Si de ætate singulorum numorum quæritur, illos habemus antiquiores, qui epigraphen פְּכָעֵלִי צְבָא exhibit, quam qui mode צְבָא in postica gerunt. Pøsteriores enim tempora portendunt civitati molestiora; numi minoris moduli sunt et artis in peius ruentis; civitate vero libera magistratum tituli in numis conspiciebantur; Romanorum imperio oppressa civitas, magistratum indigenarum nomine cum imperio abrogato, suum nomen numis inscribere fuit contenta. Subsequuntur tempora imperatorum Romanorum, quibus jus numos cudendi omnino tollebatur, et tantummodo civitatibus celeberrimis concedebatur. Hoc tempore desinit omnis Sextorum historia.

90) Numos *Abderas* cūsos habes in *Bayer Del alfabeto pag. 369. 5. 6. Flores Medallas Tab. L 16.*

Conatus virorum doctorum numos
nostros interpretandi breviter
enarrantur.

In Hispania monumenta antiquitatis varia litteris ignotis ornata magno numero sunt eruta, inter quæ multi Hispanico-Punici numi, *Gadibus*, *Malacœ*, *Abdere*, *Sextis* aliisque urbibus iusci. Primum *Rhenferdus*⁹¹⁾ nostros numos explicare conatus est; epigraphen vero חכני legit. In nomine urbis legendo, quamvis vehementer errasse nobis videtur, omnes tamen ferunt, usque ad nostra tempora, doctos in eundem detrahit errorēm⁹²⁾; in priore verbo etiam ה pro ח legit; multa vero habet, quæ eum excusent, licet forsitan ad illa, quæ sententiam ejus optime stuentur argumenta, vix ipse respicerat. Litera enim ה figura scribitur, quæ וּ X simillima est in plerisque Malacensibus numis⁹³⁾.

91) *Rhenferdus*, Periculum Phoenicum, sive literaturæ Phoeniciae eruendæ specimen. In Ejusd. Opp. Philologicis. Ultrajecti ad Rhenum 1722. 4to. p. 752 sqq.

92) Patisi sunt docti, qui post Rhemferdum numos Sextanios cum Gaditanis confundebant, inter quos tamen cl. Mionnet. Vide Descript. de med. ant. Tom. I. pag. 12 sq.

93) Quinum numi Malacenses optime ostendant, quam exiguum interdum sit inter וּ et ח discrimen, si quidem numerorum epigraphæ a וּ incipiunt et in ח

Rhenferdum exceptit *Velazquez Hispanus*⁹⁴); epigraphen הַכָּבָל dominus Canacæ legit et ad Herculem traxit. Inter numos, qui Velazquez ad manus erant, quidam sunt, quorum literæ tam deformes, forsitan et depravatæ reperiuntur, ut minime miremur, eum a vero aberrare potuisse; id in primis de prima et ultima civitatis nominis litera valet, quæ pingitur **P**, **T** et **P**, quamvis et forma regularis **N** et **H** occurrit. Quod ad primam totius epigraphes literam, quam Velazquez **N** legit, attinet, licet certum videtur illam **N** explicari debere, constat tamen **N** τῷ **N** interdum simile esse⁹⁵). Velazquez ad hoc respexit vix credo; etenim cum plerisque doctis,

plerumque desinunt: horum exempla quædam dabitur:

- I. Caput muliebre adversum radiatum) (Caput Cabiri pileo tectum; pone forceps, ante epigraphem **X Y | X**. *A. 2. Mus. cl. Episcopi Münteri.*
- II. Caput Cabiri pileo cuneato tectum ad s; ante forceps; pone epigraphem **X Y | X**) (Templum quatuor columnarum. — *A. 3. Bartholomy Lettre a Marquis Olivieri Tab. IV. no. 3.*
- III. Caput Cabiri pileo depresso tectum; pone forceps et epigraphem **X Y / X**) (Intra coronam stella octangula. *A. 2. Münter Religion der Karthager Tab. II. no. 5. Florez Medallas de España. Tab. LVI. 13.*

- 94) *Velazquez. Ensayo sobre los alfabetos de las letras desconocidas.* Madrid 1752, 4to. pag. 154 sc.
- 95) Cfr. numos multos argenteos *Panormi* cusiones, quorum adversa caput Astartes vel Cereris inter tres vel quatuor delphinos repræsentat; aver-

qui monumenta Phoenicio-Punica explicanda sibi sumserunt, magis conjiciendo, quam legendo interpretatus fuisse videtur.

Florez,⁹⁶⁾ qui inter Velazquez et Bayeri tempora floruit, numos Sextanos cum Gaditanis confundebat.

Cl. *Franc. Perezius Bayerus*⁹⁷⁾ vir magnæ in literatura Phoenicio-Punica laudis a Rhenferdo et Velazquez se in errorem induci, quod dolemus, passus est. Non modo פְּנַפְּשׁ, eos secutus, sed etiam מְפָעֵל legit vertitque *opus Canacæ* o: *numus Canacæ ciusus*. Bayerum מְפָעֵל pro מְבָעֵל legere potuisse non miramur; nam forma τον ב,), a forma hujus literæ antehac nota discrepat, et litera פ in monumentis Phoeniciis nondum erat

sa vero caput equi cum palma arbore et epigraphè aut פְּנַפְּשׁ וְ מְפָעֵל vel cum articulo פ, פְּנַפְּשׁ וְ מְפָעֵל. Vide *Mionnet Descript. Tom. I. pag. 268 no. 486 et 488. Barthelemy. Mem. de l'Academie des inscript. LIII. pag. 59. 9. 8vo. Dutens Dissertat. II. Tab. II. no. 2. Swinton. Philosophical Transact vol. LIV. Tab. XI. b. no. 1. b.*

- 96) *Florez*. Medallas de las colonias, municipios y pueblos antiquos de España Tom. I-III. En Madrid 1757-1773. 4to.
- 97) *Bayer*. Del alfabeto y lengua de los Fenices y de sus colonias. Liber hic additus est Salustio en Espagnol. fol. — De numis Hebreo-Samaritanis Valentia 1781. 4te.

reperta⁹⁸⁾. Numi vero, quos edidit Bayerus, Sextis cusi formam literæ γ non p repræsentant, ideoque mirum est, virum sagacissimum non animadvertisse, hos numos Canacæ non cudos esse. Si vero ille vir celeberrimus in explicazione epigraphes προ acquiescere potuit, qui eum secuti sunt, docti non facile adducebantur, ut illos numos denuo tanquam dubios examinarent. Hinc factum esse videtur, ut hos numos fere non tentatos relinquenter, donec tandem cl. *Bellermannus*⁹⁹⁾ unum eorum describeret, suamque adjiceret explicationem, quæ tamen in literis ח נ legendis a Bayero non recedit; atque omnino Rhenferdum sequitur. Epigraphen legit נ בער προ vertitque *respublica Concanorum*. Nomen urbis προ non *Canaca* sed *Concana* esse perhibet, quæ in *ora septentrionali Hispaniae Tarragonensis* est sita; cæterum literarum interpretationem argumentis non defendit.

Post Bellermannum nemo, quantum equidem scio, de his numis scripsit, atque cl. *Kopp*¹⁰⁰⁾,

98) Litera ψ in secunda Citiensi inscriptione a multis pro δ erat habita etiam ante Bayerum; a plerisque vero π erat explicata. θ et ζ nondum erant indagata. Litera autem χ non est δ sed ψ cfr. ψ, ρ, ψ et ψ.

99) *Bellermann*. Bemerkungen über Phoenicischen und Punischen Münzen II. Stück pag. 22 ss.

100) *Kopp*. Bilder und Schriften der Vorzeit Th. II. pag. 207.

licet de multis etiam Hispano - Punieis numis disseruit, eos plane omisit; sed in Gaditanis numis explicandis מבעל, quod et in Sextanis occurrit, legit vertitque "per dominum."

Hæc fere sunt doctorum hominum numos, de quibus agimus, interpretandi conamina. Per diuidium sæculum error, tot tantorumque viorum sententiis confirmatus, omnium animis in hæsit; nosque de scopolis et insidiis caute evitandis egregie monet. Utrum nostra interpretatio doctis hominibus probabilis, an a vero remota videatur, nescimus; id tamen fore speramus, ut argumenta, quibus eam confirmare studiimus, nunquam prorsus refelli possint, si etiam forsitan multæ minoris momenti — quales sunt eæ, quas de literarum irregularibus formis, de dubio signo $\wedge$ cæt. attulimus — hypotheses olim, si plures effodiuntur Sextorum numi sive alia Punica monumenta, per se cadent.

1. τύρανος	2. τύρανος	3. τύρανος	4. τύρανος
5. τύρανος	6. τύρανος	7. τύρανος	8. τύρανος
9. τύρανος	10. τύρανος	11. τύρανος	12. τύρανος
13. τύρανος	14. τύρανος	15. τύρανος	16. τύρανος
17. τύρανος	18. τύρανος	19. τύρανος	20. τύρανος
21. τύρανος	22. τύρανος	23. τύρανος	24. τύρανος
25. τύρανος	26. τύρανος	27. τύρανος	28. τύρανος
29. τύρανος	30. τύρανος	31. τύρανος	32. τύρανος
33. τύρανος	34. τύρανος	35. τύρανος	36. τύρανος

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT
RETURNED TO THE LIBRARY ON OR
BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

STALL-STUDY
~~CHARGE~~

Arc 1423.3

Commentatio de numis Punicis Sextor
Widener Library

005798108

3 2044 081 050 528